

Publiquem l'homilia pronunciada en les exèquies de Josep Pla, el dia 24 d'abril de 1981 a l'església de Sant Martí de Palafrugell.

Ens ha estat gentilment facilitada pel propi orador sagrat.

## RÈQUIEM I AL.LELUIA PER LA MORT DE JOSEP PLA

Text de l'homilia pronunciada per l'abat Maur Esteva  
el dia 24 d'abril de 1981 a l'església de  
Sant Martí de Palafrugell

L'estima que sento per l'obra de Josep Pla, la simpatia per l'autor i la curiositat de conèixer-lo em dugueren al seu mas de Llofriú.

Amb aquell encontre s'inicià una amistat mantinguda per sovintejats contactes i visites seves a Poblet i nostres al Mas Pla, envigorida per llargues estones de conversa i manifestada en importants esdeveniments de la seva vida, en els quals, per voluntat seva, l'he acompanyat: vaig ésser present en el lliurament de la medalla d'or amb què el distinguí la Generalitat, vaig assistir-lo en la seva malaltia i agonia i, finalment, per voler dels seus germans, vaig presidir les seves exèquies i recitar -tal com ell deixà escrit-, mentre l'enterràvem, el *Dies irae, dies illa*. Crec que, entre les línies del text de al.locució fúnebre, hom pot trobar el que esperava que digués quan vaig defugir tota intervenció publicitària els darrers dies de la seva vida i després de la seva mort. Això i la petició de tenir una còpia del text, que em feren molts dels assistents, m'ha decidit a publicar-lo, ja que, per la seva extensió, aparegué resumit en la premsa.

† MAUR ESTEVA  
Abat de Poblet

### MONICIÓ INICIAL

Germans:

Per circumstàncies que mai no hauria pogut preveure ni imaginar, presideixo, a petició dels familiars del difunt i per gentileza del senyor Bisbe d'aquesta diòcesi i del senyor rector de Palafrugell, aquestes exèquies, aquest «Rèquiem», millor dit, aquest crit d'al.leluia esclatant per Josep Pla.

Una amistat, materialitzada els seus darrers temps i intensificada els darrers mesos però sentida fa molts anys en la màgia de

la distància i proximitat de la lectura dels seus llibres, justifica, sembla, el meu paper en aquesta hora de l'adéu, en plena joia de Pasqua, que és quan el Crist Ressuscitat, el dia de Sant Jordi, li ha transformat la vida.

Tant per a mi, que tindrè una intervenció molt directa en aquest comiat, com per a tots els qui heu vingut per acompanyar-lo, la nostra presència és un gran honor i una gran responsabilitat, ja que representem tot Catalunya endolada, i manifestem el seu dolor, som el signe del dol d'un poble.

En aquest nostre ésser signe, ésser testimonis del plany del nostre poble, ens trobem en un difícil paper, perquè costa molt de donar a aquesta mena d'actes el dring de l'autèntica cordialitat, sense utilitzar frases de manual, absolutament frigorífiques, d'un oficialisme convencional. El silenci i la pregària són la millor nota que podem donar. Per això, preparem-nos reconeixent humilment els nostres pecats.

### HOMILIA

Rèquiem i al.leluia per Josep Pla

Germans:

#### *Recordem l'amic*

Ja ha arribat el final d'allò que el nostre estimat amic anomenà la «combustió terrenal» (*La Vida amarga*, p. 332). S'han escolat els anys, la vida s'ha consumit, s'ha cremat, i l'hem vist com s'extingua fins que, com la llum d'una flama, s'ha apagat. Tots, però, estem segurs que continuarà vivint entre nosaltres, que serà una torxa, una flama de la nostra llengua, que ell volia conservar, i per això escriví. Si la llengua està a la base de tota cultura, i no pas una determinada administració política, és el que diferencia els pobles (Joan Pau II en el seu discurs a la UNESCO), sabem tots prou bé com ell ha contribuït a conservar la llengua catalana -i així la nostra cultura- escrivint un català planer, fàcil d'entendre, sense mots rebuscats, que la farien arcaica i esotèrica. Ell ens ha donat un català viu, aquest que parlem i escrivim, que ell ha marcat sense fer cap gramàtica. En tot cas, dels seus escrits, en pot sortir una gramàtica. Crec que tots ens sentirem deutors pel que ens ha donat, i que la nostra presència avui aquí és signe d'agraïment per moltes coses: per la conservació de la llengua, per les bones estones que hem passat llegint-lo i per la seva amistat, entre altres.

A mesura que passin els anys, la seva obra també adquirirà valor de testimoni dels costums d'aquesta terra, i els historiadors hi trobaran una font de primera mà, ja que gairebé no li deu haver quedat res per descriure de tot allò que observava amb els seus ulls tan vius: des de l'ofici solemne del dia de la festa major, fins a l'envelat, passant pel concert de dinar; també ha descrit els aplecs, les fires, els menjars, les cobles, les sardanes, els festeigs, els carrilets, els vestits -els de sobre, que es veuen, i els de sota, que, normalment, no es veu,- la indústria surera, i no continuo, perquè els temes i els personatges -començant per l'àvia Marieta- em farien allargar massa.

El nou ritual de les exèquies diu que no es parli del difunt per tal de no fer lloances, llevat de fer ressaltar alguna virtut que sobresortís en ell. Parlo de l'obra, no pas de la persona per fer-ne un panegíric. La persona, però, si ens hi fixem bé, la trobem, amb tots els seus contrastos, en la seva obra. El senyor Pla descrivia, en els seus llibres, allò que se li posava al davant. Describia els fets que presenciava i les seves vivències personals. Ell mateix, doncs, ha confessat, públicament, la seva vida. Com que aquests llibres han estat escrits a Catalunya, a la Catalunya cristiana, totes aquestes seves confessions, ja les ha rebudes l'Església, perquè, pràcticament, ha fet confessió pública i, per tant, no cal que ningú es pregunti quantes vegades s'ha confes-

sat i si ja s'ha convertit. No havia de convertir-se, en el sentit més primitiu d'aquest mot, perquè no havia apostatat mai, no era fora. En tenim prou de resseguir l'obra, i trobareu que hi explica intimitats d'adolescent, d'estudiant a Barcelona, de periodista a París, a Londres, a Calais, a Berlín, a Rússia... o d'habitant de Palafrugell. Descobreix intimitats, sense fer-ne cap exposició. Al costat d'això, també trobarem reaccions personals davant les pròpies febleses humanes, davant la pròpia limitació i impotència per a sortir del mal, que us faran adonar dels sentiments d'aquest home. La seva vida, la coneix tothom qui la vol conèixer a través dels seus escrits, però tenim el perill de fer un judici errat, perquè els milers de pàgines ens ofereixen molts aspectes que es contradueixen. El judici sobre les seves vivències i sobre les seves idees, cal deixar-lo a Aquell que coneix l'íntim dels nostres cors. Si, a més de conèixer-li la vida i, tal vegada, judicar-la amb les nostres mesures esquifides, coneixem també quin concepte es té d'ell mateix, veurem que ens hem precipitat. També cal adonar-se que, entre la seva literatura i el seu pensament més tardà acompanyat de fets, hi ha hagut una evolució.

Per exemple, en el *Quadern gris* descobreix Nietzsche i, admirat, en cita bocins. En canvi, pel desembre de 1980, em deia que Nietzsche ha fet tant de mal a l'Església i que volia dir al'Arquebisbe de Tarragona que, si entre els seminaristes hi havia algun filòsof, el dedicués a combatre els errors de Nietzsche. Això, ho deia quatre mesos abans de morir, quan hom intenta (Y. LE-DURE, *El pensamiento cristiano ante la crítica de Nietzsche*, a «Concilium», 165 (1981), p. 220) demostrar l'excel·lent importància cultural de Nietzsche -que Pla veïa en la seva joventut-, en lloc de reduir el seu pensament a un sistema dominant per unes quantes fórmules violentament anticristianes- que Pla veïa en els seus darrers anys.

S'ha dit, també, que Josep Pla era essencialment agnòstic, ateu, materialista, agafat a la terra, i prou. Tan encarnat a la terra, a l'Empordà, que tota la seva manera de parlar de l'Església, dels rectors i de les retories provenia del fet de veure en això una força per a conservar l'arrelament de les tradicions, les institucions, la continuïtat.

No m'atreveixo a subscriure aquestes conclusions, malgrat que determinades frases puguin interpretar-se i donar-hi aquest sentit que avala la construcció d'una teoria materialista, perquè també es troben altres frases que ens permetrien de fer-ne l'antítesi.

És cert que ens trobem davant d'un home de contrastos, com tots ho som -també ho és el papa Joan Pau II-, ja que mentre per una banda llegim que «a l'Institut de Girona, tot era resolt amb el tomisme, amb sil·logismes, amb l'ensenyament que durant segles han proporcionat els jesuïtes...», «un ensenyament que ho donava tot per resolt, i, de resolt, no hi havia res. Així és natural que caigués de l'altra banda i que em convertís, ja molt jove, en racionalista, determinista i materialista» (*Prosperitat i rauxa de Catalunya*, p. 596), també ens diu que «...l'estat permanent de l'home és el pecat», i després de fer un incís recomanant al lector de no precipitar, si li plau, el comentari, continua dient: «En la vida -em sembla- es pot acceptar aquest fet o tenir alguna pretensió a la puresa. Però sortir del pecat és impossible. Tan impossible com sortir de la injustícia. I potser tan perillós com sortir de la injustícia. Si hom tracta de sortir del pecat, poden succeir dues coses: no acabar-ne de sortir pel contrapès del pecat o creure's haver-ne sortit sense ésser cert i convertir-se, llavors, en un ésser fals i hipòcrita, capaç de fer qualsevol enormitat en nom de la puresa fingida. Considerar-se tothora un pecador sinistre pot donar una certa esperança d'arribar a la humilitat i a la discreció. Espero que aquesta convicció no m'abandonarà en el curs de la meua vida. És l'única esperança que tinc» (*El Quadern gris*, pp. 459-60). Un home que escriu això i es manté en aquesta actitud no necessita conversió, retornar a l'Església, perquè ja hi és dintre i en bona actitud malgrat les limitacions pròpies de la impotència humana.

Crec poder afirmar que, en aquest text -discutible si filem prim considerant cada afirmació-, hi podem veure dues actituds bàsiques a prendre davant Déu: la del fariseu i la del publicà de la paràbola evangèlica. Quin dels dos sortí justificat del temple? L'actitud és el que compta i ell esperava que aquesta convicció d'ésser un pecador sinistre no l'abandonaria en el curs de la seva vida. Puc dir que l'ha conservada. Què més podem demanar? Per a mi no desitjaria sinó que aquest sentiment d'impotència em portés a l'actitud humil i justificadora del publicà, a qui ni tan solament quadrava la suma dels actes positius i negatius de la seva conducta, i en prenia tal convicció, tal actitud, que solament exclamava: Déu meu, apiadeu-vos de mi, que sóc un pobre pecador! Un simple pecador, com diria Josep Pla.

D'aquests mots, no se'n pot treure, immediatament, la conclusió que a mi m'ha semblat tan evident. Cal veure el conjunt de l'obra, per exemple, quan, parlant de la polèmica religiosa, diu que «aquestes coses demanen un cert ordre, una determinada documentació, una projecció de complexos coneixements. No es poden fer a base del frívol i foll arrauxament» (*Notes disperses*, p. 553), i transcriu una carta que Spinoza dirigí a Brugh, jove convertit al catolicisme, a qui el mestre escrivia amb el que Pla considerava un «estil de polèmica religiosa ben diferent del que hi havia en el nostre país» (*Notes disp.*, p. 553). Per molts arguments que hom vulgui adduir per fer un judici sobre la religiositat i fins i tot sobre la fe de Josep Pla, no es pot fer a partir del que ell diu que fou el resultat de l'educació rebuda en unes escoles que ho donaven tot per resolt (*Prosperitat i rauxa de Catalunya* p. 596). D'altra banda, com ja hem comentat, no escrivia per exposar cap ideologia, sinó per conservar la llengua, com deia ell sovint. Per poder entrar un xi més dintre d'aquest home, ens cal saber que, quan ell escriu que «donar una manifestació de dolor amb frases fetes, amb tòpics alternats amb exhalacions verbals i gesticulacions desorbitades no fa gaire efecte i que donar un to normal a aquestes manifestacions i escriure cartes de condol és, probablement, una qüestió insoluble i que és millor dir - in mente- una parenostre i marxar» (*Notes disperses*, p. 544), ens dona un reflex de quelcom rebut de l'ambient familiar, on la seva «mare era una catòlica fervent: no deixava mai de complir ni d'anar a missa, fes el temps que fes» (*El Quadern gris*, p. 354).

Cal haver estat amb ell hores, escoltant-lo, deixar-li preguntar una i altra vegada «si estic content d'ésser monjo», i que em digués que ell tenia 80 anys, que ja no li quedava més que «esperar a veure què passarà», sentir-li dir que havia llegit la *Regla de sant Benet* en una nit i la *Història del monaquisme cristià*, i alguns escrits de sant Anselm; que confessi haver ignorat fins ara tot això, fins que ha vingut a Poblet; que m'escrigui i em digui: «Li he fet, P. Abat, un esquema d'una Guia de Poblet, que avui li entrego (12.2.79) al mas Pla de Llofriu. Si té la paciència de llegir-la veurà que un servidor no té ni la capacitat física ni intel·ligència per a portar-lo a terme. No tinc ni els coneixements indispensables ni força física. En el monestir hi ha, però, algunes grans figures, de gran condició que ho podrien fer. Gràcies per «tot el demés» que, per a mi, «és importantíssim». «Tot el demés» que, per a ell diu ésser «importantíssim», assolí el seu termini amb la unció dels malalts i recepció del viàtic durant l'eucaristia que vaig celebrar a casa seva, acompanyat d'alguns monjos i dels seus familiars.

No sabia pas fer, ni podria fer-lo, un estudi sobre el concepte de Déu, fe, religió, en l'obra de Josep Pla, amb la qualitat que mereix l'obra. Sé que aquesta és molt gran i molt complexa i que la seva vida -com la de tothom- és plena de contrastos, però se li coneixien les fallades, perquè les tenia totes a l'aparador, no les amagava com nosaltres. No podria emetre un judici sobre aquest home partint d'una pressuposició que hauria de provar amb les afirmacions que trobem en una literatura que, com deia ell, era «escrita solament per conservar la llengua» i no pas per exposar una ideologia. Per això no m'havia de creure tot el que deia. Deixar-me portar per la simpatia, per l'afecte i l'estima



per la seva obra, i considerar-la segons les meves conviccions i professió, podria fer-me veure, i de vegades ha estat així, una sola vessant, i està ben demostrat que hi ha frases en l'obra de Pla que permeten de veure'n una altra de totalment oposada, com hi ha qui amb gran competència ha pogut fer (cf. J.M. CASTELLET, *Josep Pla o la raó narrativa*, Barcelona 1978).

Deixo la seva obra com un monument a la nostra llengua i com una part important del nostre patrimoni cultural, que forneix material als més variats, extensos i contradictoris estudis, per quedar-me amb el Josep Pla serè, que una estona després de rebre la unció dels malalts i del viàtic feia el primer cigar, passats alguns dies de no tenir aquesta apetència, i deia: «Fumo perquè estic content per tot això que avui han fet vostès aquí.»

#### *Ensenyament de la seva mort*

Aquest comiat d'avui, qua ha aplegat tantes persones: familiars, amics, coneguts i curiosos, i també l'estimable representació del senyor Bisbe de Girona, ens fa reflexionar seriosament sobre la *vida passada* del nostre amic, sobre la *nostra vida present* i sobre la *nostra vida futura*.

*La seva vida passada*, no ens toca a nosaltres judicar-la, perquè ja ha tingut el seu judici infal·lible per part de l'Autor de la Vida, que té unes mesures molt més misericordioses que les nostres i molta més obertura de compàs que nosaltres. La seva vida, ni que estigui apagada, està lligada a la nostra per vincles particulars que creen en nosaltres uns *deures enfront d'ell*.

a/ *Uns deures de caritat* que ens empenyen a reconèixer el bé que d'alguna manera o altra ell ha fet, que és molt i amagat, més que no pas perdre el temps en comentaris estèrils sobre els seus defectes -més vistos en ell perquè era tan conegut-, els seus errors i, sobretot, les coses que no ha fet o ha deixat d'escriure..., o bé que ha escrit i no hauria d'haver escrit en una època determinada. L'obra d'un artista, l'hem de valorar prescindint de la seva ideologia política i social, penso. Caritat que ens empeny a apreciar tot el que ell ha fet per nosaltres i concretament per la nostra cultura. Caritat que es concreta principalment en el sufragi cristià.

b/ *Deures de reconeixement* per tots els béns rebuts d'ell, cosa que no tots, i sempre, hem sabut fer. *Dons* que han contribuït i contribuiran a formar la nostra intel·ligència i el nostre coneixement de la llengua i cultura catalanes, sense que ell s'hagi endut el nostre homenatge, que d'altra banda no necessita, perquè la seva obra -monument a la nostra llengua- depassa lloances i s'aguanta sòlidament sense cap recolzament, que hauria d'ésser de proporcions molt grans perquè es veïés. En tot cas, l'homenatge -obligat- dels catalans serà que, en el futur, mirarem el Mas Pla com els anglesos veuen Stratford-Avon o els alemanys la Goethehaus, i els qui rebien el premi de les lletres catalanes hauran après d'escriure el català llegint l'Obra Completa de Josep Pla.

*Dons* de modestia, de respecte i d'humilitat que hem après del seu tracte i que, sovint, quedaven enfosquits per alguna sobtada rauxa.

El *do material de la seva obra*, que serà un patrimoni del qual fruïrem i fruïran les generacions venidores, que en faran els més variats estudis.

Tot això són els *dons* d'En Josep Pla, el patrimoni que ens ha deixat. En vida, hom diu que s'ha fet poc per expressar el reconeixement de Catalunya a aquest home. Per què? He sentit tan variades respostes, que no em trobo en condicions de poder-ne comprovar el valor. D'altra banda, ell ja ha desaparegut i no podem fer res per reparar el que li devem, solament dir per ell un «parenostre» -*in mente*- i marxar» *Notes disperses*, p. 541). A partir d'ara el valorarem més que no ho hem fet fins ara, oblidant el negatiu que hi veïem, per passar a incorporar en la nostra vida el positiu que hi havia en la seva, continuant així la seva presència entre nosaltres i proposant-nos, en el pensament

i en els fets, diferentment envers els qui queden i que, com ell, fan créixer la nostra cultura, sense paràlitzar-nos per les preocupacions que podem tenir contra ells perquè tenen una determinada ideologia política diferent a la nostra.

c/ I, encara, uns *deures de justícia*. És cert que molts dels nostres difunts paguen allò que pertany a la seva responsabilitat personal, però, reflexionant bé, ¿som de tot aliens a aquests pecats dels quals els nostres estimats paguen les conseqüències? Els seus pecats, ¿tal vegada no són un xic els nostres, perquè hem influït negativament en la seva vida? Per això, hem d'oferir la nostra pregària per ells i rectificar la nostra conducta.

Mirant i valorant amb l'ull de Déu, és a dir, amb l'esguard de la fe, la nostra vida present, no podem deixar de dir que això que hem tingut de la vida, és més, la mateixa vida, és un do, però ens podem demanar: un do que hem rebut o un do que hem de fer? Doncs totes dues coses. El do rebut de Déu, sense el nostre mèrit: la intel·ligència, el cor, els talents, la fe, la caritat, els dons de l'Esperit... To és obra de les mans de Déu, tot és fruit del seu amor. «La seva divina potència ens ha donat tot el que és necessari per a la vida» (2 Pere, 1, 3.)

La vida és també un do per als altres, és un talent per fer fructificar i no pas per tenir-lo amagat. Josep Pla escriu per conservar la llengua, conservar-la per als altres, en un moment en què la seva existència perillava. Escriu un català intel·ligent, que nosaltres podem usar, perquè és el viscut, el nostre.

És propi d'un egoïsta no compartir amb els altres allò que Déu ens ha donat i no posar a disposició dels altres això que els pot servir: la salut, el temps, la cultura, la capacitat organitzadora, els dots del cor per comprendre, per consolar, per corregir..., i és encara la consigna de tot cristià: «De franc ho heu rebut, doneu-ho també sense pagar res: (Mt. 10,8). És un reclam urgent i una invitació insistent, fets de manera tàcita, que vénen de part d'Aquell que ha donat la vida, abans que jo, per amor de Déu i dels germans.

Reclam i invitació del nostre amic difunt que (molt o poc, ho judicarà Déu), també s'ha lliurat i sacrificat pels altres. L'ensenyament que hem de treure davant d'un difunt és que hem de cremar bé la nostra vida pel servei dels germans.

*La nostra vida futura*. La gran realitat de la vida és la mort. Acceptar, doncs, la vida significa acceptar la mort, amb les seves incògnites de temps, de lloc i de mode. Significa allò que deia En Josep Pla: «Espero a veure què passarà.» Quan, on i com morirem, ningú o sap, però sabem per la fe que la mort no diu l'última paraula: amb la mort no s'acaba la vida, tan sols es transforma. Ens ho recorda el prefaci: «Perquè la vida dels que creuen en Vós, Senyor, no s'acaba, tan sols es transforma; i en desfer-se la nostra casa terrenal en trobem una altra d'eterna al cel» (Prefaci de difunts).<sup>7</sup>

Al misteri de la mort i a tots els seus angoixosos interrogants, el cristià no troba altra resposta que aquella de la seva fe: «Aquesta, en efecte, és la voluntat del Pare, que aquell qui veu el Fill i creu en Ell tingui la vida eterna, i jo el ressuscitaré el darrer dia» (Jo 6, 40).

El senyor Pla, a hores d'ara, ja sap què passarà després. El Senyor se l'ha endut per fer-li veure la claror de la seva mirada, és a dir: «el que passarà després», justament en aquest endolat dia de Sant Jordi, patró de Catalunya, la qual cosa Josep Pla mai no ha renegat, i sempre ha estimat, estiguem-ne segurs. Ara, nosaltres, que encara som al voltant de les seves despulles, fem un camí durant el qual encara ens acompanyarà amb el seu esperit present en els seus escrits, de la durada dels quals ell es permetia dubtar. No sabem si duraran aquells vint anys que ell ni tan solament els donava de vida. Tampoc no sabem si serem fidels a l'amistat i a l'afecte que li hem tingut, perquè els homes som enamoradisos, però avui sí que encara podem dir-li: Passi-ho bé, senyor Pla, hem tingut molt de gust de conèixer-lo i d'acompanyar-lo, i gràcies per tot el que ens ha donat, que és molt!